

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ЄСПЛ

Писаренко Д.М.,

студентка II курсу відділення «Правознавство»

Академії адвокатури України

Ефективність (лат. *efficientia*) – це відношення корисного ефекту (результату) до витрат на його одержання. Ефективний за "Великим тлумачним словником російської мови" під редакцією Д.Н. Ушакова - це той що дає ефект, що призводить до потрібних результатів, дієвий [1, 942].

Нажаль, ми не можемо говорити про ефективність судочинства в Україні. За словами голови робочої групи Європейська Комісія з Ефективності Судочинства, французького правника Жана-Поля Жана, Україна є найгіршим учнем в класі: Київ надав менше за всі інші 46 країн-учасниць інформації та статистичних даних до вивчення. Тобто ефективності не просто нема. Це навіть не можна дослідити [2].

Сьогодні ефективність – є одним з найголовніших принципів в існуванні системи права в Європі. І тому зараз є дуже актуальним питання, а чи є звернення громадян України до ЄСПЛ ефективними? Чи призводять ці звернення до корисного результату? Чи кожного разу заяви подаються з одного й того ж приводу, з тих же самих підстав? А можливо і на дії одних і тих самих осіб? Де саме держава бере мільйони на виплати компенсацій за рішеннями ЄСПЛ? Чи не відбувається це за рахунок платників податків та соціальних фондів? І що відбувається надалі з посадовцями, в чийх діях судді ЄСПЛ побачили порушення прав та свобод людини? Чи компенсують вони державі виплати за свої помилки, як це передбачено законом?

Знайти відповіді саме на ці питання є завданням цього дослідження.

Спочатку пропонується розглянути деякі статистичні данні з сайту Міністерства юстиції.

Щорічно на сайті Міністерства юстиції України публікуються звіти Урядового уповноваженого у справах європейського суду з прав людини про результати діяльності у справах Європейського суду з прав людини (далі – Суд). На сайті є звіти за 2006 – 2012 роки.

За статистикою цих звітів Україна завжди знаходиться в топ-п'ятірці за кількістю справ, що знаходяться на розгляді в Суді, поміж 47 країнами – учасницями, які ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Дані з сайту Міністерства юстиції (звіти урядового уповноваженого):

Рік	Кількість справ у Суді	Процент від загальної кількості справ	Місце України за кількістю справ
2007	5 800	7	4
2008	8 500	8,8	4
2009	10 000	8,4	3
2010	10 450	7,5	4
2011	10 750	7	5
2012	10 450	8,2	4

Але на мій погляд це не є коректною статистикою. Україна є другою за розмірами державою в Європі. І сьомою за населенням. Тому більш доречно, я вважаю, буде статистика про кількість скарг на долю населення. Наприклад, на 10 тис. населення.

У звітах також зазначена кількість рішень, що прийняті Судом протягом року відносно України, так у 2006-2012 роках діапазон рішень становив від 109 до 171 на рік. Однак, ці цифри не відображають дійсної кількості скарг, що розглянуті Судом, та за якими рішення прийняті проти України. Одним рішенням Суду можуть бути розглянуті десятки, а то і сотні скарг громадян проти України. Наприклад, у 2012 році рішенням у справі "Алпатов та інші проти України" Судом розглянуті 108 скарг, у справі "Харук та інші проти України" – 116 скарг, рішення винесені на користь заявників. Стає незрозумілим, чому у звітах штучно зменшується кількісний показник рішень Суду щодо України? А у загальному рейтингу того ж звіту Україну некоректно позиціонують у першій п'ятірці за загальною кількістю скарг не згадуючи про кількість позовів на долю населення.

Для з'ясування стану ефективності звернення до ЄСПЛ, необхідно окремо звернути увагу на перелічені у звітах найбільш поширені порушення Україною положень Конвенції, що зазначені в рішеннях Суду. Кожного разу заяви подаються через одні і ті самі

порушення, з тих же самих підстав, що і зазначається у звітах (наступні данні містяться у щорічних звітах):

- Невиконання або тривале виконання рішень національних судів.
- Тривале провадження досудового слідства у кримінальних справах та розгляд справ судами.
- Неefективність розслідування кримінальних справ, яке проводилось правоохоронними органами за фактами смерті, зникнення осіб.
- Погане поводження з боку представників державних органів, передовсім у місцях досудового тримання осіб під вартою та в місцях виконання покарань.
- Неналежні матеріально-побутові умови тримання осіб, які перебувають в місцях досудового тримання під вартою або в місцях виконання покарань, а також ненадання вказаній категорії осіб адекватної медичної допомоги.
- Недоліки законодавства та судової практики, які призводять до тримання особи під вартою без належної законної підстави.
- Недоліки судової практики, за якої обвинувальні вироки національних судів вирішальною мірою ґрунтуються на зізнавальних показаннях, які були надані особою на досудовому слідстві в якості свідка та/або від яких особа на стадії судового слідства відмовляється, небезпідставно стверджуючи про недобровільність їх надання [3].

У рішеннях Суду так і зазначається: «...порушення в Україні цих положень є чисельними, що свідчить про існування в Україні системної проблеми...».

Отже, протягом 2006-2012 року Урядовий уповноважений звітує майже про одні й ті ж самі порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, але ситуація не змінюється. У чому ж тоді сенс звернення до ЄСПЛ? Правосуддя повинно бути дієвим, інакше втрачається зміст цих скарг з року в рік до одного й того ж відповідача з тих самих підстав.

Виплати з Держ. бюджету України відповідно до рішень Суду відповідно до звітів [3]:

Рік	Справедлива сатисфакція заявникам, грн.	Виплати заявникам грошових сум, належних їм до виплати за рішенням національних судів, грн.	Пеня за невчасну сплату заявникам грошових коштів, грн.
2006	2 875 900,15	5 562 589,47	3 547,44
2007	2 804 204,47	452 974,04	1 028, 93
2008	5 567 302,89	14 863 208,78	3 093,01
2009	2 877 394,23	4 987 455,57	66 180,78
2010	9 214 486,32	19 919 029, 29	41 337,95
2011			25 021 734,79
2012			39 002 553,75

Але мене сьогодні цікавить саме справедлива сатисфакція заявникам - це відшкодування моральної та матеріальної шкоди заявникам внаслідок порушення Конвенції. Тобто щорічно з Державного бюджету України внаслідок порушення державою (державними органами, службовими особами державних органів) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод заявникам виплачуються мільйони гривень.

Проте в Україні є Закон "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини", який у ч.5 ст.9 передбачає, що МЮ України зобов'язано звернутися з позовом про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України, до особи, з вини якої Європейським судом було прийнято рішення проти України [5]. Наказом Міністерства від 08.11.2011 № 3280/5 навіть затверджений порядок представництва інтересів держави за такими позовами. При цьому зазначений наказ передбачає, що Міністерство юстиції України має звертатися до Генеральної прокуратури України із заявою про вчинення злочину стосовно осіб, з вини яких Європейським судом було прийнято рішення проти України [6].

З метою з'ясування, яким чином виконуються ці положення Закону та наказу, мною до Міністерства юстиції України був направлений запит про надання доступу до публічної інформації. Міністерство юстиції надало наступну інформацію:

«За період з 2006 р. по теперішній час МЮ України до національних судів України подано 165 позовів про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виконання рішень ЄСПЛ на суму 67 864 616,5 грн., з яких задоволено 133 позови на суму 65 334 485,8 грн. та фактично стягнуто коштів на суму 148 510,06 гривень. З метою проведення перевірки та встановлення осіб, винних у заподіянні збитків Державному бюджету України

внаслідок виконання рішень ЄСПЛ, Міністерством подано 450 заяв до Генеральної прокуратури України».

Отже, відповідно до Закону та наказу Міністерство юстиції України звертається з позовами до суду та заявами до Генеральної прокуратури України щодо осіб, з вини яких Європейським судом було прийнято рішення проти України. Суди в більшості випадків задовольняють ці позови, але за весь час (2006-2013 рр.) стягнуто лише **148 510,06** грн. Що не може бути порівняно з тими мільйонними збитками, які зазнає Державний бюджет, а отже платники податків. І чому до прокуратури було подано всього 450 заяв? Чому навіть не 165 за кількістю позовів.

Таким чином, зазначена статистка ілюструє, що причиною невтішної для України ситуації в Європейському суді з прав людини є те, що особи, винні в порушенні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та заподіянні збитків бюджету, не несуть належної відповідальності. Не виконуються в повному обсязі задекларовані в Законі України регресні виплати Державному бюджету. Порушення Україною Конвенції оплачуються з Державного бюджету України, тобто фактично за рахунок платників податків. МЮ своїми діями, а частково і бездіяльністю надала посадовим особам свого роду індульгенцію на майбутнє, – робить все, ще завгодно, за це заплатять невинні (платники податків).

Враховуючи вищезазначене – мої пропозиції удосконалення законодавчих норм щодо відповідальності осіб, з вини яких ЄСПЛ було прийнято рішення проти держави Україна:

- введення автоматичного звільнення посадової особи, з вини якої Європейським судом було прийнято рішення проти України, з забороною на зайняття таких посад по-життєво
- введення автоматичного порушення кримінального провадження Прокуратурою України щодо осіб, з вини яких Європейським судом було прийнято рішення проти України, та його подальшого жорсткого контролю з боку Генеральної прокуратури України
- встановлення відповідальності для посадових осіб Міністерства юстиції України за порушення вимог, встановлених ч.5 ст.9 ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»
- забезпечення реалізації матеріальної відповідальності в процесі виконавчого провадження, зокрема, розширення бази об'єктів стягнення в примусовому порядку для відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виплати відповідного відшкодування за рішеннями ЄСПЛ (наприклад, до переліку об'єктів, які підлягають примусовому стягненню можуть бути включена власність першої черги спорідненості).

Список використаних джерел:

1. Ушаков Д. Великий тлумачний словник російської мови. – М.: Слов'янський будинок книги, 2008 г. – 960 с.
2. Сайт Європейської Комісії з Ефективності Судочинства: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
3. Сайт Міністерства юстиції України: <http://www.minjust.gov.ua/>
4. Відповідь МЮ України за номером П-3826/91 від 25.03.2013
5. Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини": <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. Наказ Міністерства Юстиції від 08.11.2011 № 3280/5 «Про затвердження Порядку організації роботи щодо відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виконання рішень Європейського суду з прав людини» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v3280323-11#n11>
7. Сайт ЄСПЛ: <http://www.echr.coe.int/echr>

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри прав людини, міжнародного та європейського права Дружков Михайло Петрович.